

Kodėl reikia keisti požiūrį į ūkininkavimą durpiniuose dirvožemiuose?

Pelkininkystė – tai ūkinis šlapių durpynų naudojimas klimatui neutraliu būdu. Ji skatina klimatui palankų ūkininkavimą drėgnuose durpiniuose dirvožemiuose, išryškina ūkininkavimo strategijos pasirinkimo svarbą ŠESD emisijų mažinimui, biomasės paruošoms, pelkininkystės produktų gamybai bei biologinės įvairovės išsaugojimui.

Skatina klimato kaitą

Pastaraisiais šimtmečiais vis labiau intensyvinant žemės ūkį didžioji dalis Europos durpynų buvo nusausinta ūkininkavimui, miškininkystei, urbanizacijai ir durpių pramonei tinkamų žemių plėtrai. Pelkių atkūrimo ir apsaugos fondo (PAAF) direktorius ir projekto „EUKI – pelkininkystės plėtra žemės ūkyje Baltijos šalyse“ vadovas Nerijus Zableckis teigia, kad nusausinti durpynai yra ne tik praradę gebėjimą kaupti organinę anglį (fotosintezės metu įsivadinant CO₂ iš atmosferos), bet ir dėl išsausėjusios durpės skaidymosi tapo nuolatiniu šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisijų šaltiniu. Todėl, nors tradicinis ūkininkavimas nusausintuose durpiniuose dirvožemiuose yra patogus, tačiau skatina klimato kaitą.

Greifsvaldo pelkių centro (Vokietija) mokslininkai apskaičiavo, kad dėl ūkininkavimo nusausintuose durpiniuose dirvožemiuose per metus į atmosferą išsiskiria 53–71 proc. Baltijos šalių žemės ūkio sektoriaus ŠESD emisijų, nors tokios žemės užima vos 5–6 proc. regiono žemės ūkio naudmenų ploto, Lietuvoje – atitinkamai 53 ir 6 proc. Tačiau, atkūrę hidrologinį režimą vos 6 proc. žemės ūkio naudmenų ir jose taikydami pelkininkystės priemones šalies mastu, išvengtume net 53 proc. žemės ūkio sektoriaus sukeltamų ŠESD emisijų. Tai reikšmingi skaičiai siekiant ambicingų Europos žaliojo kurso tikslų įgyvendinimo.

Ariami durpynai – kenksmingi

Pelkininkystės, kaip ūkininkavimo galimybės, idėjos autorius, vienas žymiausių Europos ir pasaulio pelkių tyrėjų Greifsvaldo universiteto (Vokietija) profesorius dr. Hans Joosten teigia, kad ypač daug ŠESD emisijų kyla iš ariamų durpynų. Mūsų klimato sąlygomis iš nusausintuose durpiniuose dirvožemiuose auginamų bulvių lauko išskiria net 37 t CO₂ e/ha per metus, o tai prilygsta emisijoms, kurias išskiria vidutinės klasės lengvasis automobilis, nuvažiavęs 185 000 km. Analogiškose dirvožemiuose įrengtos daugiametės pievos išskiria 29 t CO₂ e/ha per metus ir prilygsta emisijoms, išskirtoms įveikus 145 000 km. Tad net ir minimaliai pakeitus ūkininkavimo įpročius neigiamą poveikį klimatui galima sumažinti. Laikantis pelkininkystės

Ekologiški kokteilių šiaudeliai iš nendrių.

principų, emisijas galima sumažinti iki 5–8 t CO₂ e/ha per metus.

PAAF ekspertė dr. Jūratė Sendžikaitė retoriškai klausia: „ar esame pasiryžę keisti iki šiol finansinį saugumą garantavusius, bet nuolatinių atmosferos ir vandens taršą kėlusius ūkininkavimo įpročius? Toks ūkininkavimas netolimoje ateityje neabejotinai bus apmokestintas kaip ir kiekviena tarši veikla, įmonė ar taršus automobilis, o ne skatinamas. Kol kas vis dar yra mokamos išmokos už klimato kaitą skatinančių ūkininkavimą nusausintuose durpiniuose dirvožemiuose. Ar tai teisinga? Juk sveika ir pažangi visuomenė turi remti principą – *teršėjas privalo sumokėti už padarytą žalą*, o ne skirti už tai finansinę paramą!“

Pokyčiai neišvengiami

LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos remiamo projekto „Aplinkosauginių NVO pajėgumų didinimas, siekiant efektyviai dalyvauti anglies pėdsako kompensavimo mechanizmų diegimo ir taikymo procesuose Lietuvoje“ vadovė Kristina Dapkūnienė pažymi, kad tik pakeitę įsisenėjusį tradicinį mąstymą, t. y. pasirinkdami klimatui palankesnius ūkininkavimo būdus, galime sumažinti žemės ūkio sektoriaus indėlį į „klimato šiltėjimo katilo kurstymą“.

PAAF ekspertas dr. Leonas Jarašius pastebi, kad „atsakydami arimo durpiniuose dirvožemiuose ir juose įveisdami daugiametės pievas galime sumažinti ŠESD emisijas, prisidėti prie vandens kokybės gerinimo ir užauginti biomasę.“ Tai padėtų spręsti ir daug diskusijų tarp ūkininkų, žemės ūkio ir aplinkos ministerijų specialistų sukėlusią dilemą – Lietuvos nesugebėjimą įvykdyti išpareigojimus ES išsaugoti daugiametės pievas. Kartais sprendimai yra šalia, kartais jie atrodo skausmingi konkrečiam ūkininkui, bet požiūris į tradicinį ūkininkavimą turi keistis. Kodėl gi netapus vienu iš pirmųjų organinės anglies ūkininkų (*Carbon Farmers*) ir biologinės įvairovės apsaugos žemės ūkio paskirties žemėse ambasadoriais? Tai lengviausiai pasiekama stambiems ūkininkams, kurių ūkyje esama tiek

durpinių, tiek ir mineralinių dirvožemių. Mineraliniai dirvožemiai – idealūs tradicinei žemdirbystei, na, o durpiniai turėtų būti skirti inovatyviajai pelkininkystei.

Būtina valstybės parama

Norint pereiti prie klimatui nekenksmingo durpinių dirvožemių naudojimo, ūkininkams reikalinga valstybės, ES parama ir visuomenės palaikymas. Jan Peters, Michaelio Zukovo fondo (Vokietija) vykdomasis direktorius, sako, kad „perėjimas iš sausinimo pagrįsto žemės ūkio į pelkininkystę yra gana brangus. Reikalingos investicijos melioracijos griovių tvėnkimui, svarbu sustabdyti vandens pumpavimą, kitais principais reguliuoti vandens lygį... Pelkininkystė kaip alternatyva tradiciniam ūkininkavimui kol kas nėra pakankamai išvystyta ir patraukli, todėl ją reikėtų derinti su pajamomis, gautomis iš anglies kreditų arba anglies ūkininkavimo. Tačiau kol kas ir prekyba anglies kreditais Europoje žengia tik pirmuosius žingsnius.“

Neabejotinai valstybė turi skirti dėmesį ūkininkų švietimui, nes nežinojimas skatina visuomenės susiprie-

šinimą ir tampa kliūtimi pažangai. Konkreti ES bei nacionalinio biudžeto parama padėtų ūkininkams žengti pirmuosius žingsnius pelkininkystės link. Sėkmingai veiklai reikia ne tik atkurti gruntinį vandens lygį, bet ir turėti teritorijos priežiūrai tinkamą techniką, parinkti prie perkeliamųjų drėgmės sąlygų augti prisitaikiusias augalus (nendrinę dryžutį, švendrus, viksvas, kiminus ir kt.). Svarbu papildyti nacionalinį remiamųjų augalų, kuriuos auginat galima siekti gauti išmoką, rūšių sąrašą bei informuoti ūkininkus apie tokių augalų auginimo ypatumus, sudaryti galimybę užaugintą biomasę parduoti pelkininkystės produkcijos naudotojams.

Suteikia naujas galimybes

2022 m. LR žemės ūkio ministerija pateikė šlapynių atkūrimo projektų, kurie bus finansuojami RRF (*Recovery and Resilience Facility*, liet.: Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės) lėšomis, tvarkos aprašą. 8 tūkst. ha šlapynių atkūrimui žemės ūkyje naudojamuose nusausintuose durpiniuose numatyta skirti 16 mln. eurų

Ūkininkai, pasitelkę pelkininkystės principus, turi realią galimybę sumažinti neigiamą durpiniuose dirvožemiuose vykdomos ūkinės veiklos poveikį klimatui.

(iki 2026 m.). Atkurtuose plotuose galės vykti ūkinė veikla (šienavimas, ganymas), kuri nekenks šlapynės išsaugojimui. Ministerijos pareiškime rašoma, kad „2020 metais emisijos iš organinių dirvožemių (durpžemių) siekė 495 tūkst. tonų anglies dvideginio ekvivalento, o tai sudarė daugiau nei 10 proc. visų 2020 m. žemės ūkio sektoriaus emisijų. Tad investicijos į šlapynių atkūrimą prisidės prie šalies žemės ūkio sektoriui keliamo tikslo sumažinti ŠESD emisijas 11 proc., palyginti su 2005 metų lygiu.“

Ūkininkai, pasitelkę pelkininkystės principus, turi realią galimybę sumažinti neigiamą durpiniuose dirvožemiuose vykdomos ūkinės veiklos poveikį klimatui. Užsienio šalyse pelkinių augalų biomasė vertinama kaip atsinaujinantys ištekliai, kuriuos galima naudoti pašarų, naujos kartos ir tradicinių statybinių medžiagų (konstrukcinių, garso ir šilumos izoliacinių plokščių, izoliacinių užpildų ir kt.) gamybai, energetinėms reikmėms (biudujų gamybai, tiesioginiam deginimui biokuro katiluose), maisto ir farmacijos pramonėse (spanguolės), amatininkystėje ir kt.

XXI amžius Europos visuomenei kelia naujus iššūkius, bet suteikia naujas galimybes. Ūkininkavimas drėgnuose durpiniuose dirvožemiuose gali būti naudingas ūkininkams, klimatui ir biologinei įvairovei.

Pelkių atkūrimo ir apsaugos fondo informacija

Pelkininkystės produktų prototipai, pagaminti Vokietijoje iš šlapiuose durpiniuose dirvožemiuose užaugintos biomasės: kietojo plaušo plokštės, konstrukcinės plokštės, pastatų apšiltinimo medžiagos ir vienkartiniai indai.